

38. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.adt.org.ua/ru/cleverht/
39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.newbiz.com.ua/articles/buy_bus
40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.prostobiz.ua/biznes/biznes_start/stati/plyusy_i_minusy_franchayzing_
41. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://marketturism.ru/>
42. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://toulib.net/statti_tourism/palchuk.htm
43. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.brotal.ru/franchise/article.asp
44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.brotal.ru/franchise/article.asp
45. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://retailidea.ru/service.php>
46. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.franchisor.narod.ru/franchising/147.html
47. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.liga.net/smi/show.html
48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.prostobiz.ua/biznes/biznes_start/stati/lovushki_franchayzinga_opyt_rossii
49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.companion.ua/Articles/content
50. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.franchising.ua/ru/article/67
51. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bishelp.ru/gde_dengi/fran/otrasl/restoran.php
52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.franchising.ua/franchayzing/580>
53. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poehalisnami.ua/open/mta/?ito=882>
54. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.elitarium.ru/2003/12/16/franchajizing_kak_sposob_organizacii_svoego_biznesa.html
55. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nefakt.info/date/2010/07/>

Мироненко В.В. УДК 37(091)(477) “186/191”:811.161.3 ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ І. П. ДЕРКАЧОВА НА СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Постановка проблеми. Аналіз педагогічної спадщини І. П. Деркачова дав підставу для висновку, що його вчення стало теоретичною базою народження в Україні через 100 років наприкінці ХХ ст. нової педагогічної галузі науки – дошкільної лінгводидактики.

Актуальність дослідження творів І. П. Деркачова обумовлена завданнями реформування дошкільної освіти в Україні, обґрунтованими Законом України «Про дошкільну освіту», де йдеться про розвиток змісту дошкільної освіти, особливості вдосконалення навчання дітей дошкільного віку з метою формування освіченої, творчої особистості. Саме тому на особливу увагу заслуговує дослідження дидактичної спадщини І. П. Деркачова, що мала великий вплив на розвиток дидактики наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., залишається вона актуальною і сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатний дидакт, педагог, методист І. П. Деркачов свої дидактичні погляди виклав, головним чином, у працях «Листи до Єлісаветградського суспільства» та «Листи до Єлісаветградського земства», в яких він розробив проблеми дидактики, основні ідеї щодо навчання дітей він реалізував у своїх підручниках «Друг дітей» та «Шкільні ступені».

Виділення невирішеній частині проблеми. Педагогічна спадщина І. П. Деркачова ще до цих пір не піддавалася цілісному аналізу з погляду формування ціннісних орієнтирів, які щепилися дитині з дитинства.

Мета даної статті – виявити вплив педагогічних ідей І. П. Деркачова на становлення дошкільної лінгводидактики.

Виклад основного матеріалу. Перед навчанням учений ставив дві мети: освіту і виховання дітей. На його думку, освітнє завдання полягає в тому, щоб забезпечити повноцінне засвоєння дітьми численних і різноманітних знань, що стануть у пригоді в їхньому подальшому житті. Результат навчання дітей, зазначає вчений, виражається як у засвоєнні знань, умінь і навичок, так і у змінах особистості дитини, що відбуваються протягом навчальної діяльності.

І. П. Деркачов підкреслював необхідність у процесі навчання враховувати дані з психології. Тому він обґрунтовує дидактичну систему, що включає основні психічні процеси: сприймання в умовах безпосереднього пізнання; внутрішній перебіг із включенням уваги, розуміння, узагальнення й висновку; моторну реакцію або дію: рухи, міміку, мовлення, письмо, вчинки.

Зауважимо, що дидактична діяльність педагога і дітей того часу перегукуються з компонентами, які актуальні і сьогодні, як-от:

- актуалізація досвіду, набутого через спілкування з природою й людьми, знань, засвоєних раніше;
- показ предмета в цілому й окремих його частин; розпізнавання властивостей речей; визначення чи всі частини й властивості речі враховані;
- систематизація вивченого узагальнення (у вигляді поняття, закону, правила) тощо.

І. П. Деркачов підкреслював, що, розпочинаючи навчання малолітніх дітей, особливу увагу треба приділити поступовому розвитку в них здібності логічного мислення. З огляду на це, він рекомендував привчати дітей знаходити спільне й відмінне між предметами, привчати їх до аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції та інших форм судження.

На думку В. Лозової, навчання повинно бути комфортним, не викликати фізичного, психічного перевантаження, не шкодити здоров'ю, щоб забезпечувати оптимальну динаміку працездатності, добре

самопочуття. Виявлення індивідуальних ресурсів кожного учня, прогнозування їх змін може забезпечувати реалізацію його можливостей [1, с. 97].

Визначаючи навчання як один з найсильніших виховних засобів, Ілля Петрович великого значення надавав дидактиці або науці навчання. Він довів, що будучи частиною педагогіки як навчальної дисципліни, її розділом, дидактика є окремою галуззю педагогічної науки. Створена в 70-80-х рр. минулого століття, дидактична система І. П. Деркачова не втратила своєї актуальності і в наші дні. Однак він розподіляє дидактику, зважаючи на ті функції, які вона виконує. Так, дидакт зауважує, що дидактика буває загальна, тобто така, що висловлює правила навчання в цілому, і приватна, така, що висловлює правила навчання окремих предметів. У зв'язку з цим він пропонує розділяти курс педагогіки на дві частини: на педагогіку і дидактику.

Аналізуючи тогочасну систему навчання, свою дидактичну теорію І. П. Деркачов побудував на ґрунті глибокого вивчення навчально-виховної практики школи і вчителя відповідно до своїх методологічних поглядів. Його дидактика містить у собі наукове узагальнення передового для того часу педагогічного досвіду як вітчизняних, так і зарубіжних шкіл.

Але якщо дидактика має своїм джерелом педагогічний досвід і досягнення окремих методик, становлячи собою узагальнення цього досвіду, тобто теорію, загальні закономірності навчання, то вона саме виступає як основа і джерело методик навчання окремих навчальних дисциплін, тобто як основа побудови часткової дидактики [2, с.82].

Зауважимо, що чільне місце в організації навчання дітей І. П. Деркачов відводить методам навчання. Своє вчення про методи навчання він розподіляє на дві частини: загальну і часткову дидактику. Перша, загальна дидактика, на його думку, повинна вивчати загальні засади навчання і принципи (спільні для всіх дисциплін) та методи навчання. А друга, часткова дидактика, має за мету практичне застосування основ загальної дидактики до окремих навчальних дисциплін і вивчає методи викладання їх. До часткової дидактики І. П. Деркачов відносить здебільшого методику початкового навчання і фахові методики. Дидактика, писав він, не може охопити всіх правил, тому що практичне застосування їх безкінечно різноманітне і залежить від самого наставника. Ніяка дидактика і ніякий підручник не можуть замінити наставника: вони лише полегшують його працю. У цьому вислові виражено ставлення педагога до визначної ролі педагога в навчально-виховному процесі.

Відповідно до вчення І. П. Деркачова щодо навчання дітей розуміння мовлення в сучасному дошкільному навчальному закладі значне місце відводиться аудіюванню. Добре відомо, що вміння слухати складає основу спілкування, саме з нього починається оволодіння усною комунікацією. Саме тому особливу увагу І. П. Деркачова приділяв саме навчання розуміння сприйманого мовлення на слух – аудіюванню. Учений уважав, що аудіювання є важливим видом мовленнєвої діяльності. Від рівня оволодіння ним значною мірою залежить не лише здатність дитини до успішного усвідомленого сприйняття мови, а його готовність до реалізації усіх інших видів мовленнєвої діяльності у школі: говоріння, читання, а також письмового викладу думок. Недостатній рівень адитивної підготовки дітей стримує темпи опанування мови в цілому.

За І. П. Деркачовим, оволодіння аудіюванням дає можливість реалізувати виховні, освітні та розвивальні цілі. Воно дозволяє вчити дітей уважно вслуховуватися в мовлення, яке звучить, формувати вміння передбачати смисловий зміст висловлювання і таким чином виховувати культуру слухання.

У мовленнєвій діяльності чільне місце посідає розвиток словника дитини, на чому акцентував Ілля Петрович, визначаючи, що одним із завдань вивчення мови є засвоєння її форм, збагачення словникового складу. Воно полягає в тому, що дитина, опановуючи рідну мову, входить у світ народної думки і почуття, народного життя: «Тільки засвоївши думку і почуття, що створили форми мови, дитина дійсно опановує цю форму і в цій формі дістає ключ до скарбниці народного духу» [3, с. 338].

І. П. Деркачов [4, с. 182-183] зауважує, що дитина швидко збагачує свій словник величезною кількістю слів і зворотів для висловлення почуттів і думок, тоді як самих почуттів і думок вона ще не має. Як бачимо, твердження вченої повністю збігається з педагогічними поглядами видатного педагога, який зауважує, що, засвоюючи мову дорослих завдяки наслідуванню, дитина значно відстає у засвоєнні їхнього духовного здобутку. З огляду на зазначене, постають такі основні завдання початкового навчання мови:

1. Сприяти встановленню єдності між думками, почуттями і формами існування їх. Розвивати в дитини здатність свідомо використовувати різні форми мови, вводити дитину в духовну скарбницю рідної мови.

2. Виправляти і поповнювати словниковий склад. Розвивати культуру мовлення, культуру висловлення, «вводити ці поправки і доповнення не тільки в знання дитини, а й в число її звичок, виконуваних з тією легкістю і швидкістю, яких вимагає мова словесна і навіть писемна» [4, с. 186].

Значне місце в педагогічній системі І. П. Деркачова посідають розроблені ним принципи навчання – основні правила, вимоги щодо організації навчально-виховного процесу, які впливають із закономірностей процесу навчання. Згідно з принципами визначаються мета, завдання, зміст, засоби, форми, методи та прийоми навчання з кожного конкретного предмета. Принципи навчання можуть змінюватись, доповнюватись, поновлюватись.

Сучасна лінгводидактика керується двома групами принципів – загальнодидактичними та методичними. З-поміж загальнодидактичних принципів у сьгоднішній педагогіці розрізняють єдність навчання та виховання (виховуюче навчання); єдність навчання та розвитку дитини (розвивальне навчання); активність, свідомість, міцність засвоєння знань; науковість; наочність; систематичність та

послідовність навчання; повторність; доступність; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; оптимізація; індивідуалізація та диференціація навчання; зв'язок навчання з життям; наступність та перспективність навчання [5, с.42]. Як бачимо сьогоднішні дидактичні принципи повністю збігаються з принципами, виокремленими ще в XIX ст. І. П. Деркачовим, хоча, звісно, зміст їх дещо змінився з плином часу, що зумовлено зміненими умовами життя, проте, їх використання у процесі навчання не втратило своєї цінності.

Крім загальнодидактичних, кожний предмет має і свої предметні принципи. У лінгводидактиці предметні принципи дістали назву методичних. Методичні принципи – це положення, які визначають основні (загальні), так і другорядні (часткові, спеціальні) параметри процесу навчання певному предмету, а також найефективніші в конкретних умовах засоби досягнення дидактичної мети. Методичні принципи впливають із закономірностей мовного розвитку дітей.

Отже, наголошує педагог, у процесі організації навчально-мовленнєвої діяльності необхідно максимально використовувати ігрові методи і прийоми навчання: дидактичні та народні ігри, ігрові мовленнєві ситуації, ігрові діалоги, драматизації тощо.

Сьогодні в державі створюється система безперервної мовної освіти, яка за Л. Мацько, повинна забезпечити обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою та надавати можливість опанувати рідну (національну) мову і вивчати іноземні мови. Передбачається, що в єдності цих компонентів мовна освіта сприяє і сприятиме формуванню високої мовної культури та мовної компетенції громадян України, поваги до державної української мови (а відповідно, зауважує вчена, і Української держави) та до мов національних меншин як органічної частини нашого соціуму, вихованню толерантного ставлення до носіїв різних мов і культур та надаватиме можливість виходу громадянам України в зарубіжний мовний простір.

У цьому плані слід наголосити на практичному і виховному аспекті мовної освіти, тому що, тільки задіявши їх, можна забезпечити формування у дітей мовного чуття та мовного смаку, а відповідно й естетичного інтересу до української мови, бажання говорити нею гарно, вправно, із задоволенням. Відтак, поняття мовної освіти не обмежується тільки навчанням мови. Одночасно й органічно з мовним навчанням повинно здійснюватися мовне виховання і формування усвідомленої позитивної мовної поведінки [5, с. 47]. Цей процес, на нашу думку, сприятиме формуванню культури мовлення і культури мови.

І. П. Деркачов визначає мовну особистість як високорозвинену особистість, носія національно-мовленнєвої культури, рідної мови, який володіє соціокультурним і мовним інформаційним запасом, вміє адекватно його застосовувати у процесі спілкування з різними категоріями населення, в різних видах мовленнєвої діяльності. Мовна особистість, зауважує вчений, не є вродженою, вона формується і розвивається у процесі навчання, виховання, спілкування, тобто в різних видах діяльності [6, с.7]. Великого значення в цьому процесі він надає розвивальному середовищу, яке є сукупністю умов, що забезпечують повноцінний розвиток усіх видів дитячої діяльності й особистості дитини на позитивно-емоційному тлі з урахуванням як віку дитини, так і її індивідуальності.

Розвивальне предметне середовище, зауважує І. П. Деркачов, повинне бути сучасним, відповідати критеріальним показникам комфортності дитини та вимогам ергономіки дитячої діяльності, що не тільки забезпечують її сучасний розвиток, а й спрямовують перспективи подальшого наступного розвитку в новому соціальному статусі другого дитинства [6, с. 10].

Вивід. Відтак, на підставі вищезазначеного доходимо висновку, що заслуга І. П. Деркачова у становленні і розвитку лінгводидактики, і зокрема дошкільної, полягає в тому, що він уперше в педагогічній науці кінця XIX століття чітко визначив місце рідної мови у вихованні та навчанні дітей, науково обґрунтував дидактичні принципи навчання рідної мови, докладно розробив зміст і систему методів і прийомів початкового навчання дітей мови, які і склали підґрунтя сучасної теорії і методики навчання дошкільників рідної мови.

Джерела та література:

1. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. І. Лозова // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. – Харків : ОВС, 2002. – Ч. 1. – С. 95-116.
2. Деркачев І. П. Перший лист до Єлісаветградського суспільству / І. П. Деркачев // Новоросійський телеграф. – 1871. – № 103. – С. 89-91.
3. Деркачев І. П. Другий лист до Єлісаветградському суспільству / І. П. Деркачев // Новоросійський телеграф. – 1871. – № 96. – С. 67.
4. Деркачев І. П. Перший лист до Єлісаветградському земству / І. П. Деркачев // Новоросійський телеграф. – 1872. – № 24. – С. 234-237.
5. Деркачев І. П. Третій лист до Єлісаветградського суспільству / І. П. Деркачев // Новоросійський телеграф. – 1871. – № 106. – С. 45-46.
6. Деркачев І. П. Четвертий лист до Єлісаветградському суспільству / І. П. Деркачев // Новоросійський телеграф. – 1871. – № 107. – С. 34-36.